

Eesti Kohtunike Ühing

Hr Urmas Reinsalu
justiitsminister
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie

Meie 23.02.2018

Arvamus Justiitsministri 27. oktoobri 2005 määruse nr 46 „Maa- ja halduskohtute kohtumajade täpsed asukohad ja teeninduspiirkonnad ning ringkonnakohtute asukohad“ muutmise määruse eelnõule

Eesti Kohtunike Ühingult (EKOÜ) ei ole kirja pealkirjas märgitud eelnõu osas arvamust küsitud, kuid kuna kavandatavad muudatused mõjutavad potentsiaalselt enamikke esimese astme kohtunikke ning õigusemõistmise korraldust maa- ja halduskohtutes üldiselt, peab EKOÜ juhatus vajalikuks arvamuse esitada. EKOÜ on seisukohal, et eelnõu (millega kavandatavad muudatused peaksid eeldatavalt jõustuma juba aprillis 2018) mõju tervikuna kohtumenetlustele nii aja, kvaliteedi kui ka kulukuse osas ei ole selge ning vajab kindlasti põhjalikumat analüüsi. EKOÜ soovib eelnõu koostajate tähelepanu pöörata eelkõige alljärgnevatele probleemidele.

1. Menetluse kulukuse suurenemine ja mõju kohtumenetluse kiirusele ning tõhususele tsiviilkohtumenetluses. Seletuskirjas viidatakse tsiviilkohtumenetluse seadustiku (TsMS) § 74 lg-le 2¹. Eelnõuga kavandatavate muudatuste jõustumise järgel kattuksid ühe maakohtu kõikide kohtumajade teeninduspiirkonnad sisuliselt kogu maakohtu tööpiirkonnaga ning tekib olukord, kus kõik maakohtu kohtumajad võivad selle kohtu tööpiirkonda laekunud tsiviilasju menetleda (nt: Kuressaare km võib lahendada Paines elava kostja asja või Jõgeva km Valgas elavat perekonda puudutatavat asja).

Samas puudub eelnõu seletuskirjas info, et muudatuste kavandamisel oleks läbi viidud uuringuid kohtumajade vaheliste taristute olukorra ning ühistranspordi olemasolu ja kvaliteedi kohta. Üldteadaolevalt on Eestis üsna hea ühistranspordiühendus suuremate linnade, eeskätt Tallinna ja Tartu vahel, samas on tavapärane ka olukord, kus ühistranspordiühendus sama maakohtu eri kohtumajade vahel puudub täiesti, (www.bussireisid.ee; peatus.ee), ühistranspordiga liikumine on võimalik küll ümberistumisega Tallinna kaudu, kuid see teeb teekonna veelgi pikemaks. Samas tuleb silmas pidada, et 90 % õigusvaidlustest saab lõpplahendi (ja õigusrahu) juba maakohtute eri kohtumajades, kuna neid lahendeid edasi ei kaevata (www.kohus.ee 2017 menetlusstatistika kohaselt lahendas II astme kohus kriminaalasju koguarvust 9,4% ja tsiviilasju 6,4%).

¹ TsMS § 74 lg 2: „Kui hagi esitatakse kostja elu- või asukoha järgi või erandliku kohtualluvuse järgi, arutatakse asja kohtumajas, mille tööpiirkonnas on kostja elu- või asukoht või koht, mille järgi määratakse erandlik kohtualluvus. Kui muul juhul jäävad erinevad kohtualluvust määravad kohad ühe maakohtu tööpiirkonda, ent erinevate kohtumajade teeninduspiirkonnadesse, märgib hageja, millises kohtumajas asja arutatakse. Kui hageja seda ei märgi, määrab asja arutamise koha kohus.“

EKoÜ hinnangul on vähemalt kaheldav, kas kohus saab menetlusosalist või muid istungile kutsutavaid isikuid kohustada sõitma nende jaoks kaugemasse kohtumajja olukorras, kus ühistranspordi ühendus kohtumajade vahel on ebarahuldav või puudub üldse, eriti olukorras, kus isik on esitanud avalduse sama kohtualluvusega maakohtu teise (talle või kostjale lähimasse) kohtumajja. Menetlusosalisel või tunnistajal võib puududa isiklik transport, vajalik ühistranspordivõimalus või raha selleks. Samuti võib kohtusse kutsutav isik olla eakas, puudega, lapsealine või lihtsalt vähekindlustatud isik.

EKoÜ leiab, et kohtupidamise korraldus ei tohi seada isikutele oma kohtuasja arutamise juures viibimisele piiranguid, mille vajalikkus ei ole ilmselge, samuti ei tohi menetlusosalistel sõidukulude kandmiseks vahendite puudumine saada laste huvides peetavate menetluse läbiviimise takistuseks.

2. Regulatsiooni mõju kohtusüsteemile ja sellega seotud struktuuridele tervikuna. Eelmärgitud arvestades ei saa EKoÜ pidada põhjendatuks eelnõu seletuskirjas esitatud väidet, et kavandatavatel muudatustel majanduslik mõju menetlusosalistele puudub ning muudatused ei too menetlusosalistele kaasa kohtumenetluse kulude kasvu. EKoÜ hinnangul võib kohtumajade teeninduspiirkondade muutmise kaasneda menetlusosaliste sõidukulude hüvitamise regulatsiooni muutmise vajadus seoses suurema sõidu- ja ajakuluga.

Seega oleks kohtusüsteemi kui terviku huvides vajalik täiendav kooskõlastus vähemalt Eesti Advokatuuri ja Riigihalduse ministri poolt, samuti teistelt eelnõust puudutatud riigi- ja omavalitsusasutustelt. Arvestades kavandatava muudatuse mõju üksikisiku tasandil, võib see puudutada iga kohtusse pöörduvat isikut – mõju avalikkusele. Tuleb arvestada, et kavandatavad muudatused võivad tekitada menetlusosalistes ja nende tööandjates negativismi kohtusüsteemi vastu tervikuna. Seni ei ole toimunud ühiskondlikku arutelu vähemasti eelnõu avalikustamise tasandil. Määruse eelnõu ei ole avalikult kättesaadav e-õiguses <http://eelnoud.valitsus.ee/>.

3. Regulatsiooni võimalik vastuolo TsMS § 74 lg 2 teise lausega. Olukorras, kus erinevad kohtualluvust määravad kohad jääavad ühe maakohtu tööpiirkonda, ent erinevate kohtumajade teeninduspiirkondadesse, on hagejal praegu TsMS § 74 lg 2 teise lause järgi õigus valida, millises kohtumajas asja arutatakse. Eelnõuga kavandatavate muudatustega hagejal selline võimalus sisuliselt kaoks, sest kõikide kohtumajade teeninduspiirkonnad kattuvad maakohtu tööpiirkonnaga. TsMS § 74 lg 2 teine lause muutuks seega sisutühjaks.

4. Videokonverentsi kasutamise võimaluste problemaatika

- Tunnistaja ülekuulamine kohtumenetluses võib tihti nõuda isiku vahetut kohalolu ütluste andmiseks (küsimuste esitamine dokumentide vm asja või isiku ette näitamisel).
- Küsitav on ärakuulamine TsMS alusel videokonverentsi vahendusel, kuna sageli on kohtunik kohustatud isiku ära kuulama tema tavapärasel keskkonnas (koolis, kodus) (nt TsMS § 552¹, 524), seetõttu võib juhtuda, et kohtunik peab ärakuulamiseks sõitma nt Narvast Rakverre, Saaremaalt Raplasse vms).
- Probleemaatiline on kompromisslääbirääkimiste edukas pidamine videosilla vahendusel. Esimese astme kohtunike laialdased kogemused kompromissi saavutamisel kinnitavad, et kohtuniku ja menetlusosaliste viibimine samas ruumis on kompromissi arutamisel reeglina vajalik ja tagab efektiivsemalt kompromissi saavutamise. Kompromiss aga loob õigusrahu, aitab vältida pikka menetlusaega ning tavapäraselt täidetakse kompromissi poolte vahel pigem vabatahtlikult kui täitemenetluses.
- Kohtuniku kohustuste hulka kuulub istungil korra tagamine, rikkumise tuvastamine ja rikkuja korralekutsumine, samas kui videosüsteem reeglina ei võimalda kõiki saalis viibijaid pidevalt näha või pole see füüsiliselt võimalik, kui ekraane on palju.

- Teatud menetlustoiminguteks ei ole videosilla kasutamine üldse võimalik, nt kohtu läbiviidavad vaatlused juurdepääsutee asjades.
- Puudub selgus, kas kõikides kohtumajas on 2018. a aprilliks piisav tehniline võimekus videokonverentsiks, täna nt puudub see mitmetes kohtumajades (puudub üldse Rüütli kohtumajas Pärnus, on olemas küll samas majas Tallinna Halduskohtu ühes saalis).

5. Kohtunike ja kohtuteenistujate transpordi reguleerimine, puhkeaja tagamine jm küsimused. Paljude EKoÜ liikmete hinnangul ei ole välistatud, et kavandatavate muudatuste jõustumisel on vähemalt osa kohtunikke (v.a Tallinnas asuvate kohtumajade kohtunikud) sunnitud kulutama rohkem tööaega istungitele ja muudele menetlustoimingutele sõitmisele ning nendelt tagasi sõitmisele. Samas puudub selgus kohtunike ja kohtuteenistujate transpordikulude kandmise osas. EKoÜ rõhutab, et selles küsimuses ei saa loota kohtuniku isikliku transpordi olemasolule, vaid vajalikud vahendid peab selleks andma riik. Samuti ei ole selge, kuidas tagatakse kohtunikele ja nende abipersonalile puhkeaeg ning tasustatakse võimalikud ületunnid, mida ei peeta ka valveajaks. Arvestades kaugusi ühe maakohtu erinevate kohtumajade vahel (need võivad asuda üksteisest enam kui 100 km kaugusel), ei ole võimalik tagada alalisele töökohale või koju tagasi jõudmist tavapärase tööaja piirides. Selline töökorraldus toob kumulatiivselt kaasa ka töökohustuste kuhjumise – töö tegemiseks jääb sõidule kulutatud aja võrra vähem aega. Võib eeldada, et taoline töökorraldust mõjutab negatiivselt asjade lahendamise kiirust ning on kohtunikule ka täiendavaks stressifaktoriks. Seega võivad eelnõuga kavandatavad muudatused panna maakohtunikud ebavõrdsesse olukorda võrreldes nende kohtunikega, kel sõitmise vajadust ei ole. Koormuspunktid või muu süsteem ei kompenseeri antud ebavõrdsust.

Kokkuvõtvalt leiab EKoÜ, et eelnõu seletuskirjas puudub põhjalik sisuline analüüs kohtumajade teeninduspiirkondade muutmise kasuks, sest väited selle tulemusena kohtupidamise tõhususe ja efektiivsuse suurenemise kohta on deklaratiivsed ega põhine kontrollitavatel andmetel. Eelnõuga taotletav efektiivsus ei saa panna survet kohtuniku ja abipersonali isiklike kulude suurendamisele. Eelnõus on analüüsimata kavandatavate muudatustega kaasnevad reaalsed kulutused ja menetlusosaliste võimalik pahameel kohtusüsteemi suhtes neile mitte hüvitatavate kulude tõttu olukorras, kus nende elu- või asukoha lähedal on kohtumaja olemas. Kindlasti ei saa nõustuda seletuskirja seisukohaga, et eelnõul ei ole puutumust avaliku huviga ja seetõttu ei ole seda vaja esitada kooskõlastamiseks teistele ministeeriumidele ja arvamuse avaldamiseks riigi- ja omavalitsusasutustele.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Indrek Parrest
esimees